

**COUNTY ASSEMBLY OF MOMBASA
THE HANSARD**

Tuesday, 12th September, 2023
Third Assembly – Sixty First Sitting

*[The County Assembly met at 2:30p.m. at the County Assembly Buildings]
[The Temporary Speaker (Honourable Abdulrahman Abdulkadir) in the Chair]*

PRAYERS

The Temporary Speaker (Hon. Abdulrahman Abdulkadir): Members, you may be seated.

[Interruption]

Order Members! Yes Clerk?

Yes, Honourable Solomon Ngugi if you are ready, please move the Motion.

MOTION

KUBORESHA HUDUMA ZA AFYA KWA WATU WENYE ULEMAVU KATIKA KAUNTI YA MOMBASA

Hon. Ngugi: Ahsante sana Mheshimiwa Spika kwa nafasi hii. Mheshimiwa Spika naomba kuwasilisha hoja ifuatayo;

TUKITAMBUA YA KUWA, Watu Wenye Ulemavu (WWU) wanatambuliwa kama kundi lenye hatari kulingana na sheria za Kenya, wakikabiliwa na changamoto za afya na kifedha chungu nzima;

TUKITAMBUA PIA YA KUWA, Watu Wenye Ulemavu (WWU) wanastahili kupata huduma sawa za afya kama haki ya msingi, hivyo kuifanya Serikali ya Kaunti kuwa na jukumu la kuhakikisha huduma za afya zinakuwa za kujumuisha;

TUKIFAHAMU, umuhimu wa kutatua mahitaji ya kipekee ya kiafya ya Watu Wenye Ulemavu (WWU), ikiwemo kushughulikia vilivyo, matibabu husika na miundombinu ipaswayo kwa Watu Wenye Ulemavu (WWU);

TUKIHOFIA KUWA, tusipochukuwa hatua muafaka masilahi na afya ya Watu Wenye Ulemavu (WWU) yataathirika vibaya na kuwanima haki zao za kimsingi;

Hivyo basi, naliomba Bunge hili KUAMUA ifuatavyo:

1. KUWA, Serikali ya Kaunti izindue mipango kamili ya mafunzo kwa wafanyakazi wa afya, kuhakikisha wana maarifa na vifaa vya kutosha kushughulikia mahitaji ya kipekee ya Watu Wenye Ulemavu (WWU). Mafunzo haya yajumuishe mawasiliano sahihi, mikakati ya matibabu, na huduma zenye kuzingatia ulemavu,

2. KUWA, Serikali ya Kaunti itenge fedha kwenye bajeti kwa ajili ya ununuzi na usaidizi wa dawa na vifaa muhimu katika hospitali za umma, yaliyoundwa kwa mahitaji maalum ya Watu Wenye Ulemavu (WWU). Hatua hii itapunguza uzito unaowakabili kiafya,

3. KUWA, Serikali ya Kaunti indeshe kampeni za mara kwa mara za kuelimisha Watu Wenye Ulemavu (WWU), kuhusu magonjwa yanayowakumba na hatua sahihi za kujikinga. Hatua hii inalenga kuwawezesha Watu Wenye Ulemavu (WWU) kuchukua hatua za kulinda afya zao,

4. KUWA, Serikali ya Kaunti iwape msamaha kamili kutolipa ada za matibabu Watu Wenye Ulemavu (WWU) wanaohibitika kutokuwa na uwezo wa kifedha kulipa gharama za matibabu katika hospitali za umma,

5. KUWA, Serikali ya Kaunti ihakikishe kwamba vituo vya afya ndani ya Kaunti ya Mombasa vinafaa kwa watu wenye ulemavu, kwa kufanya marekebisho ya miundombinu inayohitajika kuwahudumia Watu Wenye Ulemavu (WWU). Hii inajumuisha rampu, milango mikubwa, voo vinavyoweza kutumiwa kwa urahisi, na miundombinu mingine inayohitajika.

Ahsante sana Mheshimiwa Spika na naomba Mheshimiwa mwenzangu Hamida Noor aniunge mkono.

The Temporary Speaker (Hon. Abdulrahman Abdulkadir): Yes, Honourable Hamida Noor.

Hon. Noor: Naunga mkono.

The Temporary Speaker (Hon. Abdulrahman Abdulkadir): Honourable Members, I now propose the question, that the Motion by Honourable Solomon Ngugi on kuboresha huduma za afya kwa watu wenye ulemavu katika Kaunti ya Mombasa be considered by this Hon. House in the same terms as moved.

[Question proposed and agreed to]

Yes, Honourable Solomon Ngugi, please make your contribution.

Hon. Ngugi: Ahsante sana Mheshimiwa Spika mara nyengine tena. Mheshimiwa Spika nia na madhumuni kuleta Mswada huu ni kulingana na changamoto wanazopata watu wenye kuishi na ulemavu. Tuna ufahamu kamili, kuna upungufu wa vifaa katika masipitali yetu ambavyo vinafaa vihudumie watu wenye ulemavu, tukienda upande wa kuboresha nazijua walemavu ni watu wanahitaji kuangaliwa kwa makini.

The Temporary Speaker (Hon. Abdulrahman Abdilkadir): Honourable Solomon may I please ask you to tie your tie properly, I'll give you a minute to do that...

[Hon. Juma Manuari assisted Hon. Ngugi with the tie]

Hon. Ngugi: Ahsante Mheshimiwa Spika, kulingana na ulemavu wangu mimi ni wa mikono na msaidizi wangu leo hakuwahi kufika, sasa nimejibambanya mwenyewe ndio ukakuta hii tai yangu nimeifunga vibaya lakini namshukuru Mheshimiwa mwenye imani na walemavu amenisaidia hapa amepata kunifunga tai, ahsante kwa kunirekebisha na ahsante Mheshimiwa Mwenzangu. Vile vile tukiendelea Mheshimiwa Spika tulipo ongelea upande wa vifaa ambavyo vitaweza kuwahudumia vya kutosha tunajuwa tunaupungufu wa vifaa na tunaomba serikali ipitishe hii ndio ilikupate kutengwa pesa za kununua vifaa ambavyo vitatosha. Nyengine tunazungumzia swala la mafunzo, Mheshimiwa Spika, tunaufahamu hospitali zetu kuna watu wa lugha za ishara, kwa mfano huyu mmoja aliyeko hapa. Tunapopatana na watu wasioweza kuongea kwa majina tunawaita mabubu wanapata changamoto kubwa sana wanapokwenda kuhudumiwa katika hizi hospitali za serikali, inabidi akodishe mtu kutoka nje ndio aende akapate kueleza maelezo yeye ndio ajulikane apate kujieleza bila kutembea na mtu wa lugha ya ishara ni kuwa changamoto na kilio tumelia kwa siku nyingi kwa ajili ya watu wa lugha ya ishara na ningeomba Bunge hili sio tu wafundishwe, watoe nafasi wapate kuwaajiri watu wa kutumia lugha ya ishara. Mheshimiwa Spika, tukienda upande wa vifaa vyakutumiwa haswa upande wa viti vya walemavu, vile viti vya kutumia walemavu masipitali yetu haina viti vile, unakuta wengine wakifika pale yeye ni mtu wakutumia kile kibaisikeli cha kuendesha, kina mwisho wake kile kibaisikeli tunazohitaji na *wheelchair* apatekuwekwa katika *wheelchair* asukumwe mpaka afika kwa daktari apate kutibiwa.

Mheshimiwa Spika, tukirudi upande wa usafi unakuta mlemavu anakwenda hospitali pengine ameumia pahali ataka kushonwa, kapatwa na haja pale ndani ya hospitali akajaribu kuenda katika vile vyoo, havipo vile vinavyotakiwa viwe vya kuhudumia walemavu, ndio tumeomba hoja hii hospitali ziangalie vyoo vya walemavu, unakuta mtu ni wakutambaa, yeye akifika ndani ya choo akijiburuta na chini anabeba ugonjwa mwengine kando na ule uliomleta pale hospitali. Tukija na upande wa hizi ada wanapolazwa, tunajuwa walemavu ni watu hali yao maisha ya sasa yenyewe Mheshimiwa Spika, hapo ulipo nina uhakika maisha ni magumu wewe mzima na afya yako wewe unaona haya maisha yalivyo magumu na yule mlemavu ni mara tatu yako wewe, sasa tungeomba, Bunge hili na wenzangu tupitisheni hii hoja hawa walemavu wanapokuwa wanatibiwa kule wasilipishwe ada yoyote, tunajuwa serikali inaweza kuwasimamia walemavu wasilipishwe chochote, wapate matibabu...

[Applause]

Si kwa mlemavu tu yule ambaye, kunawale ambao tunawajua hali zao ni ngumu, kule wanakotoka hawana kitu, hali ya fedha ni ngumu naliomba hili Bunge na waheshimiwa wenzangu muniunge mkono tupitisheni hii hoja, ndugu zetu wanaoishi na ulemavu wapate kufaidika na hii serikali. Ahsante sana Mheshimiwa Spika.

The Temporary Speaker (Hon. Abdulrahman Abdilkadir): Yes, Honourable Juma Kambi?

Hon. Juma Mwalimu: Ahsante sana Mheshimiwa Spika kwa kunipatia fursa hii.

Mimi nimesimama kuunga mkono Mswada huu ulioletwa na ndugu yangu Bwana Solomon Ngugi kwa sababu sisi binaadamu tunaambiwa hujafa wala hujaumbika, sisi ambao leo ni wazima hapa kunawezatokea jambo lolote lile tukabadilishwa jina tukaitwa walemavu kwa hivyo ipo haja bila kuendelea sana kuunga mkono mswada huu ili wale ambao tayari ni walemavu waweze kupata urahisi wa kuishi na sisi ambao ni watarajiwa pia tukifika huko, iwe mambo yashanyooka. Ahsante sana Mheshimiwa Spika.

The Temporary Speaker (Hon. Abdulrahman Abdulkadir): Thank you Honourable Juma Kambi. Yes, Honourable Maimuna?

Hon. Maimuna Salim: Ahsante sana Mheshimiwa Spika. Mheshimiwa Spika, nimesimama kuunga mkono hoja hii iliyoletwa na Mheshimiwa mwenza Solomon Ngugi. Mheshimiwa Spika ni hali ya kusikitisha sana tukitembea kwa hizi hospitali zetu tunaziita hospitali za umma, lakini tukiangalia walemavu hawajawekewa haki zao. Kwa hivyo Mheshimiwa Spika, mimi nimesimama kuunga mkono ya kwamba walemavu wapawe kipaombele wawekewe vyoo vinavyostahili, wawekewe zile njia zao za kuweza kusukuma zile gari za magurudumo kama hapa Bunge. Tunashukuru Mheshimiwa Ngugi ameng'ang'ana na Mheshimiwa Spika wakaweza kuhakikisha ya kwamba wamewatengezea njia yao ya kuweza kupitia. Kwa hivyo tungeomba ya kwamba sisi kama watengezaji wa sheria, tukiwafikiria wao zaidi hata sisi kesho hatujijui tutakuwa vipi, kabla hujafa hujaumbika.

Hivyo basi, tunajitengezea sisi na hakuna mtu ambaye hana mlemavu katika familia; kwa hivyo tunajitengezea sisi na tutawacha *legacy* ambayo itaweza kutupatia sisi thawabu ama baraka njema. Kwa sababu tunaona vile wanavyo sota na wakienda vyoo ni vile wakifika hawana *special treatment*, pia wanatakikaniwa wakifika mahali sisi ambao si walemavu, walemavu wapawe *special treatment*. Kwa sababu gani, kuliko mlemavu akae pale asubuhi mpaka jioni tunasukumana nae kwenye bao, yeye akifika wawe wametengezewa tu wao ni *special* na akifika pale kama vile mama mja mzito anavyohudumiwa, kama vile mama mwenye mtoto anavyohudumiwa na mlemavu apate huduma maalum.

Kwa hivyo naunga mkono na tutashikana sako kwa bako tuhakikishe ya kwamba katika Kamati ya utekelezaji wahakikishe ya kwamba yale ambayo tunayapitisha hapa wahakikishe kuwa yanaweza kufuatwa na yasipofanywa nasisi kila siku hapa tunaleta sheria itakuwa ni kazi bure. Kwa hiyo ningeomba tushirikiane na tunalo lizungumzia katika Bunge hili tuhakikishe linafanyika hivi sasa ni kazi ifanyike ikiwa pesa za maendeleo hakuna sisi tutasukuma upande mwingine kazi ziweze kufanyika tuonekaniwe sisi tunajua kazi zetu ni gani. Ahsante sana Mheshimiwa Spika.

The Temporary Speaker (Hon. Abdulrahman Abdulkadir): Thank you very much for your contribution. Yes, Honourable Hamida please make your contribution.

Hon. Noor: Thank you Mr. Speaker for giving me this opportunity, I stand to support the Motion. Mr. Speaker, I as Hamida Noor Sheikh as a pioneer for people living with disability and I have worked closely with Honourable Ngugi, this is a very important Motion that has been brought to the House. As you know that sometimes four months ago, we did assessments for people living with disabilities, we have given out cards for the PWDs so that they can get easy access to the hospitals wherever they go. Mr. Speaker, as I am speaking right now, we have asked for a desk at the hospitals where they go and visit so that they can access, people living with disability can know that that is their desk and they can go easily. As my colleague has said even in the toilets, we are asking that they have easy access.

Also, like one of my colleagues has said this the power we have to do legislation in the House so let us stand my fellow colleagues and support this Motion which is so important to us, which is attached to our hearts. Let us have it fast, thank you very much Mr. Speaker.

The Temporary Speaker (Hon. Abdulrahman Abdulkadir): Thank you. Yes, Honourable Maryam Baimu?

Hon. Baimu: Ahsante sana Mheshimiwa Spika kwa kunipatia nafasi hii. Mimi nasimama kuunga mkono hoja ilioletwa na Mheshimiwa Ngugi kuhusu mambo na walemavu na yale wanayo pitia katika upande wa huduma ya afya. Mimi ningependa kusema kwa uchache zile nukuu alizozungumza zote nafikiri ni za ukweli; hawa walemavu ni watu ambao kwa jamii kwa macho ya jamii ni watu ambao wanaangaliwa sana kama ambaye ni watu duni. Kwa hivyo kimimi kuongezea tu kidogo yale waliyooongezea maanake hii pia inahusu upande wa afya nafikiri Mheshimiwa Ngugi ama kupitia Mheshimiwa Spika tunajua sasa hivi kuna uandikishaji yale mambo ya Inua jamii ambapo kando ya wazee, kando ya watoto mayatima kuna kitengo cha walemavu. Lakini kitu cha kusikitisha ni kwamba jamii wanaoishi na ulemavu katika huduma ya kupewa pale kwa kauli ya Inua jamii ni kwamba wametengwa kiasi fulani, kwa nini? Inasemekana kwamba mtu ambaye ana ulemavu wa kukithiri, mtu ambaye hawezi kujisaidia chochote yuko kwa kitanda huyo peke yake ndiye anapaswa kuandikishwa asaidike na zile pesa za Inua jamii.

Mimi kwa unyenyekevu Mheshimiwa Spika naomba hili jambo sisi hapa ndani ya hili Bunge tuliangalie sana kwa jicho la huruma, tuone ni njia gani tunaweza kupitisha Mswada ili mlemavu ni mlemavu ikiwa inatoka huduma yoyote kusaidia mlemavu asiangaliwe kuwa eti huyu ni mlemavu yuko kwa kitanda anageuzwa ndio aweze kusaidika. Katika mlemavu ni mlemavu tuangalie ya kwamba na watu wanasaidika kuandikishwa vile Mheshimiwa Hamida amesema na waweze kusaidika katika maisha yao. Pia tukiangalia kitu kidogo mlemavu sio rahisi mpaka afike hiyo miaka sabini ambayo imeandikwa kwa Inua jamii, wengi wao wanakufa katika miaka ya chini. Ningeomba katika hicho kipengee kama tunaweza angalia miaka yao ishukishwe kwa walemavu ili wafike pengine ni miaka sitini pia nawao waweze kunufaika kama vile wazee sasa kwa sababu wengi hawafiki miaka sabini ambao wazee wanaweza kufaidika. Kwa hivyo mimi naunga mkono Mheshimiwa Ngugi, ni Mswada mzuri na naomba sote ni tuweze kumshika mkono na Mheshimiwa Ngugi. Ahsante sana.

The Temporary Speaker (Hon. Abdulrahman Abdulkadir): Yes, Honourable Mbaya?

Hon. Hamisi Mbaya: Ahsante sana Mheshimiwa Spika kwa kunipatia fursa hii. Mheshimiwa Spika, nimesimama kuunga mkono hoja hii hasa kutokana na kitendo ambacho tumeweza kukuona mbele ya macho yetu Mheshimiwa mwenza Solomon Ngugi ambaye ameweza kufika katika Bunge hili ikiwa ameshindwa kufunga tai yake vile inavyostahiki. Mheshimiwa Spika, hiyo ni sababu ambayo inatosha Waheshimwa wenza musiwe na sababu za kupinga kabisa kuhusiana na hii hoja ilioletwa. Mheshimiwa Spika, kawida yangu mimi huwa napenda kupeana asilimia chini ya mia lakini kwa sababu ya hii hali hii ambayo nimeona mbele ya macho yangu lakini mimi nitaiunga mkono hoja hii kwa asilimia mia kwa mia. Ahsante sana Mheshimiwa Spika.

[Applause]

The Temporary Speaker (Hon. Abdulrahman Abdulkadir): Okay thank you for your contribution. Yes, Honourable Seif Manuari?

Hon. Juma Manuari: Ahsante Mheshimiwa Spika. Nimesimama kuunga mkono ndugu yangu Mheshimiwa Wainaina kwa hoja yake hii alioileta na niwaambie waheshimiwa wenzangu niwarekebishe tu pahali padogo; siku hizi hatuwaiti walemavu...

[Interruption]

The Temporary Speaker (Hon. Abdulrahman Abdulkadir): Honourable Seif, before you proceed, I think you are not properly dressed.

Hon. Juma Manuari: Mheshimiwa Spika!

The Temporary Speaker (Hon. Abdulrahman Abdulkadir): Do you want someone to assist you or you can take it on your own?

Hon. Juma Manuari: Mheshimiwa Spika hii ni *solidarity* na ndugu zetu walio na ulemavu.

[Applause]

The Temporary Speaker (Hon. Abdulrahman Abdulkadir): Do you need help? Do you need someone to assist you?

Hon. Juma Manuari: Wacha Mheshimiwa Leila aje anisaidie ku *tuck in* shati ndani.

[Applause]

The Temporary Speaker (Hon. Abdulrahman Abdulkadir): Order Members! Order! Yes, please continue with your contribution now? Honourable Seif?

Hon. Juma Manuari: Ahsante Mheshimiwa Spika. Ningependa kwanza kuwaweka sawa Waheshimiwa wenzangu, pia aliyeandika wakala huu akatumia neno la walemavu kwa sababu sasa hivi tunatumia neno la ndugu zetu wenye mahitaji maalum. Lile neno la walemavu tumeona tumewadunisha sana wamekuwa wako chini kabisa sasa lugha sahihi tunawaita watu wenye mahitaji maalum...

[Applause]

Mheshimiwa Spika kutokana na taswira ya ndugu yangu Ngugi kwa sababu mimi kabla hajailleta hii kitu hapa, ndio mtu wa kwanza tuliyeshauriana na tulivyoshauriana ni wakati mmoja tulipokuwa pale hospitali kuu ya mkoa wa Pwani waswahili wa kwetu wanaiita Makadara, tulipata kuna ndugu yetu mwenye mahitaji maalum wa kutoweza kuongea ilikuwa kama wazungu wanalisema *challenge* kwa yule daktari kumuelewa yule mgonjwa. Hivyo basi ndugu yangu Wainaina akaniambia mimi nitaiingiza pale Bungeni ili Kaunti yetu ya Mombasa tuanze kutuwekea watu wenye kujua jinsi gani watazungumza na hawa ndugu zetu kwa sababu walioko pale ni wachache, wagonjwa ni wengi.

Hilo mimi nikamwambia nitakuwa mtu wa kwanza kukuunga mkono lakini Mheshimiwa Spika hiyo ahadi yangu umeninyima na ndio maana alivyozungumza mimi nilienuka wa kwanza ili ahadi yangu itimie lakini vilevile ahadi yangu iko palepale ndugu yangu Wainaina mimi nakuunga mkono, narudia nukuu ya ndugu yetu wa Kata kubwa iliyo ndogo mia kwa mia. Ahsante Mheshimiwa Spika.

The Temporary Speaker (Hon. Abdulrahman Abdulkadir): Honourable Seif, thanks for your contribution. The mover of this Motion has five prayers so you have not told us which one are you supporting or perhaps you could elaborate on that.

Hon. Juma Manuari: Mheshimiwa Spika nimeunga mkono yote aliyoyaweka hapo. Ahsante.

The Temporary Speaker (Hon. Abdulrahman Abdulkadir): Thank you. Yes, Honourable Frankline Makanga?

Hon. Makanga: Ahsante Mheshimiwa Spika na mimi nasimama kuunga mkono Hoja hii iliioletwa na Mheshimiwa Wainaina Solomon Suleiman kwa yale ambayo ameweza kuleta na nimpongeze kwa sababu yeye ni Mheshimiwa ambaye kwa kweli anajali maslahi ya watu anaowawakilisha. Mheshimiwa Spika kwa sababu naiunga mkono singetaka kuongea sana kuhusu kwa sababu maombi yaliyooombwa ni maombi yanayostahili kutiliwa maanani na naamini upande wa utekelezaji ambapo ni upande wa *Executive* wataona suala hili kuwa la muhimu na walifanyie kazi. Narudia kwamba walione suala hili kuwa la muhimu ili walifanyie kazi Kamati inayohusika na utekelezaji pia waangalie kwa miezi kumi ambayo tumekuwa katika Bunge hili ni Miswada mingapi tumepitisha na imefanyiwa kazi. Mheshimiwa Spika, nasema hivyo kwa sababu tulipitisha Mswada hapa katika Bunge hili wa kuhusiana na masuala bado vile vile ya kuangalia vile watu wetu ama ndugu zetu wenye mahitaji zaidi ya wengine wataweza kushughulikiwa kwa majumba ambayo yana afisi za kiserikali ikiwemo Bima Tower na Betting and Control. Mheshimiwa Spika, la kutamausha ni kwamba hakuna lililofanyika, hakuna dalili ya hayo kufanyika na hivi majuzi nimekuwa katika Jumba la Bima Towers mimi nashukuru niko mzima na labda ulemavu wangu ni wa mambo mengine lakini kiafya niko sawa kabisa nikaenda kutaka kumtembelea Waziri wa Biashara ndani ya Mombasa katika Bima Towers nikaambiwa yuko 10th floor. Mheshimiwa Spika niliamua hata hiyo Hoja niliokuwa nimpelekee niliachana nayo kwa sababu nilitembea kufika gorofa ya tano ikawa siwezi kuendelea Mheshimiwa Spika...

[Interruption]

The Temporary Speaker (Hon. Abdulrahman Abdulkadir): Honourable Frankline limit yourself to this Motion please, you are drifting away.

Hon. Makanga: Mheshimiwa Spika ahsante kwa mwongozo wako wa hiyo Hoja tusiwe tu tutapitisha na tukatae ukweli ambao tukijaribu kusema mwasema twapiga nje. Sisi hakuna siku twapiga nje, yale tunayoyasema ni ukweli na tunahitaji kwamba huu Mswada unapopitishwa ufanyiwe kazi isiwe tu ni muda mwengine tumeharibu katika Bunge hili, hatukuchaguliwa kuja kuharibu wakati, hatukuchaguliwa kuja kusema the *ayes have it!* Sisi tukipitisha ni lifanyiwe kazi. Kwa hivyo tunakuunga mkono Mheshimiwa Ngugi na tunaomba Kamati husika wafanye kazi yao nimemaliza Mheshimiwa Spika. Ahsante.

The Temporary Speaker (Hon. Abdulrahman Abdulkadir): Thank you. Yes, Honourable Leila?

Hon. Nyache: Ahsante sana Mheshimiwa Spika na mimi pia kuweza kuniruhusu kuchangia Hoja hii iliyokuja na Mheshimiwa Mwenza Mheshimiwa Ngugi ambaye anawakilisha ndugu zetu wanaoishi na ulemavu. Kwanza, nimesimama kuiunga mkono Hoja hii maana ni ya muhimu sana Mheshimiwa Spika; walemavu ni watu kama sisi, walemavu ni ndugu zetu, ni watoto wetu na ni jamaa zetu. Kwa hivyo sisi kama viongozi tumekuja hapa kwa serikali ya Kaunti kuwakilisha wananchi wetu, lazima tuwakilishe hata na ndugu zetu ambao wanaoishi na ulemavu hatuwezi kuwa tunawawakilisha hawa wengine na hawa ndugu zetu wanaishi na ulemavu tuweze kuwasahau ama kuwatenga. Kama vile wenyewe wanavyodai kuwa wametengwa; kila mara wanasema wanatengwa kupitia makazi, kupitia vifaa, kupitia hizo barabara wanalalamika sana, lakini namshukuru Mheshimiwa Ngugi kwa kuweza kuja na Hoja hii ambayo itaweza kusaidia sana sana hawa ndugu zetu wanaoishi na ulemavu.

Kwanza nataka niunge mkono kuanzia kigezo namba 2 kuwa serikali ya Kaunti iweze kutenga fedha za kuweza kuwahudumia hawa ndugu zetu wanoishi na ulemavu kupitia masuala ya madawa. Nimesikitika kwamba madawa pia wanalipishwa na kusema la ukweli upande wa ugonjwa madawa wamekuwa wanatibiwa hivi hivi bure na pia madawa wanapewa bure kwa sababu ni watu ambao hawana uwezo vile kama sisi kwa kuweza kujitafutia ile riziki yao ya kila siku. Jambo lingine pia nimeunga mkono kigezo namba tatu; namba nne, namba tano vyote Waheshimiwa wenza mukupitia munaona hivi vigezo ni vya maana sana inafaa tuweze kuunga mkono ndugu zetu hivi vigezo vyote na hii serikali ya Kaunti ya Mombasa ikiweza kuwakilisha hivi vitu na kuweza kukubaliana navyo ili watu wetu waweze kunufaika kipitia hivi vigezo basi tutakua tumefanya jambo la maana sana. Nikimalizia nasema hujafa hujaumbika, ahsante Mheshimiwa Spika naunga mkono hoja hii.

The Temporary Speaker (Hon. Abdulrahman Abdulkadir): Thank you. Yes, Honourable Madialo.

Hon. Madialo: Ahsante Bwana Spika. Ningependa kuchukua fursa hii pia nikanukuliwe ya kwamba nimeunga mkono hoja ya ndugu yetu Mheshimiwa Solomon Ngugi na ningependa kumuunga mkono kwa kusema kwamba kwa kweli inatakikana kwamba kwa mfano kwa hospitali zetu na pia kwa mashirika za serikali waajiri wale ambapo ni kwa mabano *sign language* na pia ningependa kuongezea kwamba kikatiba na kisheria yatakikana hata nafasi za kazi zikitokea kuna asilimia fulani ambapo yatakikana iende kwa ambapo kuna wale walemavu, samahani asilimia tano, ahsante Mheshimiwa. Tunaona kwamba mara nyingi jambo hili halitekelezwi kwa hivyo pia tunapopitisha Mswada huu ningependa kuomba na kusisitiza ya kwamba wale wenzetu ambao wako na ulemavu; unajua saa zingine kama nafasi za kazi ziko mahali huwa zinatolewa hawa wenzetu ambao wana ulemavu hawana nguvu kama wale wengine kwenda kung'ang'ania. Kwa hivyo ningependelea kwamba serikali ya Kaunti kila wakati wakitoa nafasi za kazi hukohuko juu wawe wanaleta kama tayari washatenga hizo nafasi kwa hivyo naunga mkono.

The Temporary Speaker (Hon. Abdulrahman Abdulkadir): Thank you. Yes, Honourable Khamis Ahmed.

Hon. Khamis Ahmed: Ahsante Bwana Spika, nimesimama kuunga mkono Mheshimiwa mwenzangu.

Naomba kwa sababu naona kila mmoja ameunga mkono bila kupoteza wakati nataka kusema naunga asilimia moja. Kwa hivyo twataka tupitishe hii kwa haraka, ahsante sana, samahani mia moja.

The Temporary Speaker (Hon. Abdulrahman Abdulkadir): Thank you. Yes Honourable. *Wakili Amriya.*

Hon. Amriya Juma: Ahsante sana Bwana Spika. Ukisema tu wakili, wakili ni mmoja kwa hio hata huna haja ya kuendelea Mheshimiwa Spika hiyo ni ya kwa uhakika. Mheshimiwa Spika, mimi napenda kumpongeza sana Mheshimiwa Ngugi na kuunga mkono hoja yake na pia kumhimiza kongole kwamba asichelee...

[Interruption]

The Temporary Speaker (Hon. Abdulrahman Abdulkadir): Yes?

Hon. Amriya Juma: Mheshimiwa sijaomba kueleza kwamba.

The Temporary Speaker (Hon. Abdulrahman Abdulkadir): It's okay just take your seat please there is a Member up on a point of information Honourable Madialo.

Hon. Madialo: Thank you Mr. Speaker. *Ningependa kumfahamisha Wakili mwenye akili ya kwamba pia ndugu yangu Hossana si Daktari tuu lakini hivi punde pia yeye ataenda kutawazwa kama wakili. Ahsante.*

[Applause]

The Temporary Speaker (Hon. Abdulrahman Abdulkadir): Thank you for that very valuable information. Yes, proceed *wakili.*

Hon. Amriya Juma: Ahsante sana Bwana Spika na pia nimpongeze Bwana Madialo manake amesema karibuni na wewe ulikua umesema Wakili na katika semantiki ambae karibuni atakua Wakili na ambae ni Wakili. Kwa hiyo hata hivyo namhimiza sana daktari kwamba ashikilie hapo hapo karibuni ntamkaribisha katika chama cha mawakili, sasa nilikua nasema kwamba bwana Ngugi ama Mheshimiwa Ngugi asisimamie hapo manake tunaona na pia Bunge letu halina sheria za watu walemavu na tunaweza shikamana kama Bunge moja tukatoa sauti moja tukaweza kwenda kama Bunge zima kwenda kuangalia swala la sheria ya walemavu na ikiwa pia sisi kama Bunge zima tumepitisha sheria ya walemavu. Kwa hiyo asichelee peke yake kuishia kwa Miswada lakini pia hatuna sheria ya walemavu itasaidia sana mambo mengi ambayo yanaweza kuchambuliwa pale alafu watu wetu watafaidika. Ahsante sana Bwana Spika.

The Temporary Speaker (Hon. Abdulrahman Abdulkadir): Thank you. Last, yes Honourable Patrick Mbelle.

Hon. Mbelle: Ahsante Mheshimiwa Spika. Kwa bahati mbaya kiumri nafikiri mbali na mwenzangu *Gago* tuko huku nyumanyuma na hata katika *precedence* ya Bunge, kwa hivyo nakuelewa kila ninapoamka unachagua mtu mwingine sina shaka. Kwanza Mheshimiwa Spika nimpongeze sana mwakilishi wa watu wanaoishi na ulemavu kwa Bunge hili Mheshimiwa

Solomon Ngugi kwa kuleta hoja hii na kwa ukakamavu wake wa kuongelea masuala haya. Saa zingine hata akiwa peke yake tunapiga *story*, tunaongelea mambo mengine alafu ananiregesha katika masuala ya ulemavu na pia ako na *passion* kubwa kwa mambo haya. Kwa hivyo nawapongeza Waheshimiwa na nazidi kusimama na watu ambao wana ulemavu kwa sababu unaposimama nao husimami na wako peke yako ila ni Kaunti nzima na hata sisi unatusaidia. Leo hii nimeamka kuunga mkono hoja hii ilioletwa na mwenzetu na kwanza ninazo sababu za kuweza kuunga mkono hoja hii nikiangalia kwa kila ombi ambazo niko nazo hapa ni tano moja kwa moja kwa ile ya kwanza ambayo inasema, ‘Kaunti izindue mipango kamili ya mafunzo kwa wafanyi kazi wa afya. Ninaomba Mheshimiwa Ngugi isiwe na wafanyikazi wa afya peke yake kwa sababu hata sisi katika ma ofisi yetu tunahudumia halaiki ya watu wengi ambao wengi nao wanatuhitaji katika hali ya kuwasaidia; wako walemavu ambao wengine hawaezi fika katika ma ofisi yetu na wako ambao wana fika na wanakua na changamoto hata kuongea na wafanye kazi wetu katika ofisi. Kwa hivyo naomba hoja hii katika maombi ya kwanza ipitishwe tukiangalia kwamba wafanyikazi wafundishwe na hata wafanyikazi wa afya na wafanyikazi wetu vilevile wapewe mafunzo hayo.

Ya pili ni maswala ya kuwa serikali itenge fedha kwenye bajeti ili tuweze kununulia madawa na kuweza kuwapatia vifaa muhimu. Mheshimiwa Spika, sioni ni kwa nini tunapoteza mda wa kufikiria ni vipi tunaweza kupitisha hoja hii; kwangu naona ni muhimu na ni lazima kivyoyote vile hata bajeti gani inapofika, ikiwa ndani hakuna pesa zinazosema kwamba mlemavu atafaidika vipi basi bajeti hio mimi niko radhi nisimame hapa na nipinge mbele ya kila mtu. Kwa sababu hili ni jambo muhimu, wasaidiwe wenzetu wanaishi na walemavu, ili waweze kujisaidia; vile vile Mheshimiwa Spika tukiwa kule katika ofisi zetu, mara nyingi hupata walemavu wanakuja na anakuambia naomba unisaidie kununua *wheelchair*, naomba unisaidie kununua dawa fulani, ninunue *diapers*. Mheshimiwa Spika vitu hivyo ni ghali mno, kununua *wheelchair* moja ziko zile za shillingi elfu kumi naa..., ziko za elfu thelathini, ziko mpaka zile za laki kadha kulingana na ulemavu wa mtu ule alivyo. Huwa ni ngumu sisi kununua, mara nyingine huwa tunadanganya tukisema ngoja nikaulize mahali fulani, lakini ukweli ni kwamba hata tukija Kaunti tukiuliza ni wapi tunaweza enda angalau asaidike anunuliwe *wheelchair*? huwa hakuna. Kwa hivyo naomba tunapotengeza bajeti tuhakikishe kwamba tunaweka kiasi cha kuhakikisha kwamba, tunaweza angalau *in rulling basis* tujue ni Wadi fulani, iko na kina nani, wenye ulemavu fulani, ili tuweze kuwanunulia vifaa waeze kujitegemea katika maisha yao.

Katika ombi la tatu linasema kwamba tuweze kufanya kampeni, za kuweza kuwaelimisha watu wanaoishi na walemavu kuhusiana na magonjwa; ni muhimu kweli Mheshimiwa Spika. Wako wengine katika sehemu zetu za mitaani wanaishi na walemavu, wanapatikana magonjwa mengine ambayo hata sisi hatupati, lakini tunaenda kujaribu kuwasaidia kwa njia tunazojua sisi. Wafundishe wao na hata tutengeze kampeni za kuweza kufundisha wananchi kuhusiana na maswala ya ulemavu ili waweze kuwasaidia katika njia ambayo inapaswa zaidi. Mheshimiwa Spika, kwa hili ambalo ni donda sugu kabisa ambalo amelea hapa; ya kwamba walemavu wasilipishwe ada yoyote katika hospitali, mia fil mia iwapo tunaweza ongeza zengine zaidi tuongeze ya kwamba mlemavu kama vile tunavyosema mtoto wa chini wa miaka mitano asiweze kulipishwa ada yoyote ya malipo ya hospitali, pia walemavu wasilipishwe hata shillingi moja katika hospitali zetu zote za serikali. Kwa hivyo naunga mkono na Mheshimiwa tena nakupongeza, Mwenyezi Mungu akujazie baraka nyingi katika maisha yako. Ahsante Mheshimiwa Spika.

[Applause]

The Temporary Speaker (Hon. Abdulrahman Abdulkadir): Thank you Honourable Members for your contribution; now may I ask Honourable Solomon Ngugi to reply to the Motion.

Hon. Ngugi: Ahsante Mheshimiwa Spika na niwashukuru Waheshimiwa wenzangu kwa kusimama na mimi na kuhakikisha hoja hii inapita. Mheshimiwa Spika kuna jambo limenigusa ambalo Mheshimiwa mwenzangu Amriya ameliweza kulizungumzia; swala la sheria, nina ufahamu japo kuwa sina uhakika nao ila nataka Bunge hili linisaidie, wakati wa Mheshimiwa aliyekuwa Kalume kuna fununu kuwa huo Mswada ulifika hapa na ukapitishwa...

[Interruption]

The Temporary Speaker (Hon. Abdulrahman Abdulkadir): Are you seeking clarification or was that a rhetorical question?

Hon. Ngugi: Yes, am seeking for clarification.

The Temporary Speaker (Hon. Abdulrahman Abdulkadir): Okay, you want to inform him?

Hon. Amriya Juma: Yes.

The Temporary Speaker (Hon. Abdulrahman Abdulkadir): Please inform him. Yes, Honourable Ngugi, take your seat please.

Hon. Amriya Juma: Thank you Mr. Speaker for allowing me to inform the mover of the Motion; what really happened is that the draft that went through until third reading, then it proceeded to His Excellency the Governor, but he did not accept because they came back with a review that it was almost a copy paste to the Bill of Rights from the 2010 constitution. Remember, that time I was working at the County Attorney's office, I made that review that, it was almost a copy paste of the Bill of Rights. Then after that there was no further attempts, so as it stands there is no Bill on persons with disability. Thank you.

The Temporary Speaker (Hon. Abdulrahman Abdulkadir): Thank you for that clarification. Yes, Honourable Ngugi please, proceed.

Hon. Ngugi: Ahsante kwa kunijua hilo ambalo ilikuwa silijui na nataka nimuwakikishie Mheshimiwa mwenzangu akiwa yeye ni wakili na leo tumepata habari mpya kuwa karibuni tutapata mwengine wakili wa pili. Hilo swala munalizungumzia ni kuhusu sheria na imani yangu iko kubwa kwa Waheshimiwa wenzangu wote wa Nyumba hii, wana imani nyingi na walemavu. Kwa hivyo swala la sheria wakati huu imefika wakati wake, mimi nina uhakika kwa uwezo wake Mwenyezi Mungu na nguvu zenu Waheshimiwa wenzangu, wakati huu walemavu nawahakikishia watapata sheria yao....

[Applause]

Nawashukuru na yangu ilikuwa ni hayo, ahsante Mheshimiwa Spika.

The Temporary Speaker (Hon. Abdulrahman Abdulkadir): Honourable Members, I now put the question that the Motion by Honourable Solomon Ngugi, on *Kuboresha Huduma za Afya kwa Watu wenye Ulemavu katika Kaunti ya Mombasa*, be adopted by this Honourable House in the same terms as moved.

[Question put and agreed to]

[Applause]

Yes Clerk?

ADJOURNMENT

Honourable Members, this House stands adjourned until Wednesday 13th September, 2023 at 10:00a.m.

The House rose at 3:18 p.m.